

Ked' vody nebude dost' pre všetkých

Kto dostane prednosť a podľa akých pravidiel

Ing. Alexander Kakaš | FERTILIZER Slovakia

V predchádzajúcich štyroch dieloch sme sa pozreli na sucho na juhu Slovenska, význam pôdy pri zadržiavaní vody, rýchly odtok z krajiny aj možnosti závlah. Na záver zostáva otázka, ktorej sa pri pokračujúcom suchu nevyhneme: čo urobíme, keď vody nebude dost' pre všetkých?

Agronóm vidí nedostatok vody priamo na poli. Kukurica zvinie listy, repka nevzchádza a trávne porasty prestávajú rásť. Vtedy už nepomôže vedieť, koľko vody máme povolenej na papieri. Potrebujeme vedieť, koľko jej v rieke, nádrži alebo studni naozaj zostalo a či sa k nej v rozhodujúcom čase dostaneme.

Keď je vody dost', nikto sa veľmi nepýta, komu patrí. Počas sucha ju však naraz potrebujú ľudia, poľnohospodári, priemysel aj príroda. Ak nemáme pravidlá pripravené vopred, začne sa o vodu bojovať až vo chvíli, keď jej je najmenej.

O VODE MUSÍME ROZHODOVAŤ PRED SUCHOM, NIE POČAS NEHO.

Povolenie vodu nevyrobí

Povolenie na odber je potrebné. Určuje, odkiaľ, koľko a za akých podmienok môžeme čerpať. Neznamená však, že povolené množstvo bude v zdroji aj počas dlhého sucha. Túto dôležitú vetu obsahuje aj náš vodný zákon.

Pre poľnohospodára z toho vyplýva jednoduchý záver. Pri plánovaní závlah nemôžeme počítať iba s najlepším variantom. Musíme vedieť, čo zavlažíme ako prvé, ak dostaneme iba polovicu plánovanej vody, a čo urobíme, ak bude odber na určitý čas obmedzený.

Pitná voda musí zostať chránená

Voda na pitie, hygienu a základné fungovanie obcí má prirodzene prednosť. Pri podzemnej vode to výslovne uvádza aj vodný zákon. Nikto rozumný nebude tvrdiť, že pole má dostať vodu na úkor domácností.

Tým sa však celá otázka nekončí. Neexistuje jednoduché pravidlo, podľa ktorého dostanú obce všetko, ďalší odberatelia zvyšok a poľnohospodárstvo zostane vždy posledné. Každý zdroj má

inú kapacitu a slúži na iné účely. Preto potrebujeme poznať pravidlá pre konkrétnu rieku, nádrž alebo závlahovú sústavu.

Ani rieku nemôžeme vyčerpať

Keď vidíme vodu v koryte, neznamena to, že ju môžeme všetku odčerpať. Určité množstvo musí zostať v toku. Inak sa zhorší kvalita vody, poškodí sa život v rieke a problém sa iba presunie k obciam a hospodárom nižšie po prúde.

Je to podobné ako s pôdou. Ak z nej každý rok iba berieme a nič jej nevraciam, určitý čas to funguje. Potom sa systém začne rozpadáť. Pri vode musíme chrániť zdroj tak, aby sme ho mohli používať aj v ďalších rokoch.

Poľnohospodárstvo nie je iba ďalší odberateľ

Voda na poli znamená potraviny, krmivá a prácu pre celý región. Aj súčasný vodný zákon spomína pri hospodárení s vodou potravinovú bezpečnosť. Preto nie je správne poľnohospodárstvo pri prvom nedostatku jednoducho odstaviť bez toho, aby boli vopred stanovené pravidlá.

Agronóm navyše vie, že rastlina nevie čakať. Voda po odkvitnutí alebo po opelení už nemusí zachrániť stratenú úrodu. Pri sadoch, vinohradoch alebo viacročných krmovinách môže nedostatok vody poškodiť porast aj na ďalšie roky. Podnik so živočíšnou výrobou zase potrebuje zabezpečiť objemové krmivá.

Ako by sa mala voda deliť

V suchu nemôže rozhodovať, kto je bližšie k čerpadlu alebo kto začne čerpať prvý. Správca zdroja musí vychádzať zo skutočného množstva vody a pravidlá musia platiť rovnako pre všetkých. Pri rozhodovaní by mal zohľadniť najmä:

1. zásobovanie obyvateľov pitnou vodou,
2. množstvo vody, ktoré musí zostať v rieke alebo nádrži,
3. význam výroby pre potraviny, krmivá a chod regiónu,
4. rastovú fázu plodiny a škodu, ktorú už neskoršia závlaha nenapraví,
5. skutočnú spotrebu, straty v rozvodoch a hospodárnosť využitia vody.

Ak sa musí odber znížiť, obmedzenie má byť zrozumiteľné a primerané. Nemalo by sa stať, že jeden odberateľ zostane bez vody a druhý pokračuje bez zmeny iba preto, že to tak bolo vždy.

Čo môže urobiť podnik

O celej rieke alebo nádrži poľnohospodár nerozhodne. Vo vlastnom podniku si však môže pripraviť jednoduchý plán pre suchý rok:

6. poznať podmienky povolenia a zmluvy o odbere vody,
7. spočítať potrebu vody podľa plodín a parciel, nie iba podľa celkovej výmery,
8. určiť parcely, ktoré dostanú vodu ako prvé, ak jej nebude dosť,
9. sledovať pôdnu vlhkosť a zavlažovať v rastovej fáze, keď voda prinesie najväčší úžitok,
10. merať odber, opravovať úniky a obmedziť zavlažovanie počas silného vetra a najväčšieho výparu.

Takýto plán vodu nevytvorí. Pomôže však využiť menší objem tam, kde zachráni najviac úrody alebo zabráni najväčšej škode.

Vodu musíme najskôr udržať na poli

Závlaha je dôležitá, ale sama nevyrieši pôdu, z ktorej voda rýchlo odtečie. Potrebujeme obmedziť eróziu, zhutnenie a zbytočné vysušovanie pôdy. Pomáha dlhšie zakrytie povrchu, rastlinné zvyšky, vhodné medziplodiny a pôdoochranné technológie, ako sú strip-till, min-till alebo no-till.

Ani tu neexistuje jeden recept pre všetkých. No-till nie je vhodný na každú pôdu a medziplodina môže v suchu spotrebovať vodu, ak zvolíme nesprávnu zmes alebo ju neskoro ukončíme. O technológii musí rozhodovať agronóm podľa pôdy, plodiny, zrážok a možností podniku.

Ak sa tieto postupy využívajú na väčšej výmere, pôda lepšie prijíma privalové zrážky, spomalí sa odtok a povrch sa menej prehrieva. Nezmenia samy klímu okresu a neprivolajú dážď. Môžu však postupne zmierňovať prehrievanie a vysušovanie krajiny.

Čo by mal urobiť štát

Od farmára nemožno žiadať veľké investície, ak nevie, koľko vody bude mať k dispozícii a podľa čoho sa odber počas sucha obmedzí. Štát a správcovia vôd by preto mali vopred zverejniť jednoduché pravidlá, dostupné objemy vody a hranice, pri ktorých sa začne šetriť.

Podpora by zároveň nemala končiť pri nákupe zavlažovača alebo sejačky. Prechod na pôdoochranné hospodárenie trvá niekoľko rokov a prináša aj riziká. Viacročná podpora medziplodín, celoročného zakrytia pôdy a technológií strip-till, min-till či no-till by zvýšila ochotu podnikov meniť spôsob hospodárenia.

Dotácia by nemala platiť iba stroj. Mala by podporiť aj osivo medziplodín, poradenstvo, meranie výsledkov a prvé roky prechodu. Štát by mal odmeňovať skutočný výsledok: menšiu eróziu, pomalší odtok, zakrytú pôdu a lepšie využitie zrážok.

Pravidlá musia byť známe skôr, než príde sucho

Keď vody nebude dosť, všetci nedostanú všetko. Pitná voda musí zostať chránená, rieku nemôžeme vyčerpať a každý odber musí rešpektovať možnosti zdroja. Poľnohospodárstvo však potrebuje vedieť, s čím môže počítať a podľa čoho sa bude rozhodovať.

Najhorší systém je ten, v ktorom sa pravidlá začnú tvoriť až počas sucha. Vtedy už agronóm potrebuje vodu na poli, obec ju potrebuje vo vodovode a správca zdroja sa snaží zachrániť zásobu, ktorá rýchlo klesá.

Vodu musíme rozdeliť rozumne, ale zároveň ju musíme viac udržať v pôde a krajine. Bez jasných pravidiel, funkčných závlah a zmeny spôsobu hospodárenia budeme každý ďalší suchý rok riešiť ten istý problém od začiatku.

Na záver: voda je naša spoločná zodpovednosť

Týmto článkom uzatvárame päťdielnu sériu Pôda • voda • budúcnosť krajiny. Začali sme pohľadom na juh Slovenska, kde už dnes vidíme, čo dokáže dlhodobé sucho. Pripomenuli sme si, že prvou nádržou na vodu má byť zdravá pôda, že rýchly odtok je strata pre celé územie a že závlahy nie sú iba otázkou potrubia a zavlažovača. Posledný diel ukazuje, že ani dostupnú vodu nemožno deliť bez jasných a vopred známych pravidiel.

Z pohľadu agronóma je hlavné poslanstvo jednoduché: nemôžeme čakať na ďalšie suché leto a až potom hľadať riešenia. Potrebujeme chrániť pôdu, spomaľovať odtok, obnovovať funkčné závlahy a podporovať hospodárenie, ktoré lepšie využije každú zrážku. Farmári to sami nezvládnu. Bez spolupráce štátu, samospráv, vodohospodárov a poľnohospodárov sa ďaleko neposunieme.

Ak sa nám podarí udržať viac vody tam, kde spadne, pomôžeme nielen úrode, ale postupne aj krajine a obciam, v ktorých žijeme. A práve o tom bola celá táto séria: voda nie je iba problém poľnohospodárstva. Je to spoločná zodpovednosť a jedna z podmienok budúcnosti našich regiónov.

Podklady a zdroje

1. Slov-Lex – zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách, znenie účinné od 14. októbra 2025 – podmienky odberu, prednostné využitie podzemnej vody na zásobovanie obyvateľstva a význam potravinovej bezpečnosti.
2. Európska environmentálna agentúra – Water savings for a water-resilient Europe – nedostatok vody, znižovanie strát a efektívnejšie využívanie vody v poľnohospodárstve.
3. FAO – Voluntary Guidelines for Sustainable Soil Management – zakrytie pôdy, medziplodiny a obmedzené obrábanie pôdy.
4. SHMÚ – hydrologické spravodajstvo a monitoring hydrologického sucha na Slovensku.

ZÁVER PÄŤDIELNEJ SÉRIE • FERTILIZER SLOVAKIA